

Малишко Б. В.,

*студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Малишко В. М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСОРІВ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ПРО ЕВОЛЮЦІЮ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ КАПЕРСТВА
ТА ЗАХИСТ МІЖНАРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ
УПРОДОВЖ ХІХ ст.**

Преамбула Загальної декларації прав людини наголошує, що «зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди будуть мати свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, є високим прагненням людей». В наш час відбувається відродження правових інститутів з якими людство здається давно покінчило, це такі рабство, піратство та контрабанда. В середні віки таке нелюдське ставлення до прав людини використовувалися на державному рівні для миттєвого збагачення та нагромадження капіталу. На сучасному етапі Україна приймає активну участь в боротьбі з піратством і на вимоги ООН надсилала патрулювати свій кращій корабель військово-морських сил. Основою боротьби з цим хибним для людства явищем повинно стати історико-правове дослідження витоків піратства за ліцензіями ще з часів феодалізму.

У Київському університеті процес становлення навчальної дисципліни міжнародного морського права здійснювався досить повільно. І це тому, що перший університетський статут 1833 р. не передбачав викладання міжнародного права, внаслідок чого кафедра загальнонародного права була заснована лише за статутом 1842 р. Працю в цьому напрямку здійснював відомий історик російського права К. А. Неволін (1806–1855), який водночас мав висловити низку зауважень про міжнародне право у власній «Енциклопедії законодавства», що вийшла в Києві (1839–1840). У другому томі цієї фундаментальної праці, у відділі «Нової історії позитивних законодавств» Неволін присвячує розділ 4 «Зовнішній історії Європейського народного права» [1, Т. 4, С. 643–646].

Треба вказати, що Неволін цілком справедливо пов'язав перший період розвитку міжнародного морського права з діяльністю Г. Гроція. Тоді цей ве-

летень науки міжнародного права працював на замовлення голландської буржуазії, яка боролася проти британських конкурентів за морське панування. Тому Гроцій відстоював право вільного плавання кораблів під усіма прапорами у відкритому морі з позицій співвітчизників, носіїв первісного нагромадження капіталу, доводячи неспроможність домагань на виняткове морське панування спочатку Іспанії і Португалії, а згодом – Англії. Разом з тим його трактат «Про право здобичі», що містить виклад основ міжнародного права, варто вважати первісним начерком системи міжнародного права. Серед інших робіт Гуго Гроція, присвячених даній тематиці, необхідно виділити трактат «Про вільне море», в якому автор обґрунтував принцип вільного мореплавання і вільної торгівлі.

Зауважимо, що справжній розвиток основ наукової і навчальної дисципліни міжнародного морського права з урахуванням робіт Гроція відбувся лише тоді, коли в 1853 р. кафедра міжнародного права Київського університету була очолена найталановитішим з міжнародників Російської імперії В. А. Незабитовським (1824–1883). Він перейшов до Києва з Ніжинського ліцею ім. Безбородько й очолював кафедру міжнародного права Київського університету в 1865–1870 і 1876–1879 рр. Цей фахівець з міжнародного права був проректором університету в 1865–1867 рр. і деканом юридичного факультету. Пізніше в його формулярі державного посадовця з'явилися записи, що Незабитовський є дійсним статським радником і заслуженим професором.

Цікаві розвідки з міжнародного права Незабитовський здійснював після того, як з липня 1858 р. по грудень 1859 р. побував у відрядженні за кордоном – в Німеччині, Франції, Англії, Бельгії та Швейцарії. Результатом закордонного стажування стали «Міркування на ступінь доктора політичних наук», які були впроваджені в навчальний процес на юридичному факультеті. Після цього головну увагу Незабитовський приділяв загальному розвитку юридичної освіти в рідному університеті. Він три чотириріччя був деканом юридичного факультету, двічі обирався університетським суддею і, нарешті, дослужився до посади проректора.

Працюючи в університеті Незабитовський читав лекції з фінансового права, однак надав відгуки на всі без винятку дисертації та інші наукові дослідження колег з міжнародного права. Його лекції відрізнялися оригінальним характером, адже Незабитовський фактичний матеріал з фінансового права супроводжував доказами того, що держава, як міжнародна одиниця, є суб'єктом міжнародного права, що ставало очевидним під час ведення дуже витратних військових дій на суші та в світовому океані [1, Т. 4, С. 418–419].

Саме для студентів, що опановували міжнародне право, Незабитовський оприлюднив такі праці, як «Вчення публіцистів про міждержавне володіння» (1860), «Міжнародні звичаї під час війни» (1861) і «Новітні проекти міжнародного статуту» (1874) [2]. Паралельно Незабитовський дбав про підготовку викладацьких кадрів для роботи зі студентською молоддю, яка мала хист до міжнародного права. Результатом цих зусиль стала науково-практична діяль-

ність приват-доцентів Р. І. Базінера і М. Р. Кантакузіна-Сперанського.

Р. І. Базінер отримав юридичну освіту в Київському університеті, який закінчив в 1866 р. зі ступенем кандидата права. Його залишили при університеті для приготування до професорського звання, однак спочатку в 1870 р. Базінер захистив дисертацію «*pro venia legendi*» («на отримання права викладати»). Після цього він читав такі навчальні курси як Віденський трактат 1815 р. про нейтралітет, що стосувався захисту прав нейтральних держав в світовому океані та «Женевська конвенція 1864 року», яка гарантувала адекватне ставлення до поранених та захоплених в полон під час бойових дій на суші та на морі [3, С. 44–45].

Що ж стосується діяльності М. Р. Кантакузін-Сперанського (1848–1894), нащадка візантійського імператора Іоанна VI Кантакузина (1341–1355), то він здобув освіту в Новоросійському університеті. Пізніше як молодий науковець був відправлений університетом за кордон для наукових занять з міжнародного права війни в морському просторі. Результатом його діяльності стали такі роботи про право війни в морському просторі, як магістерська дисертація «Досвід визначення поняття військової контрабанди» (1875) та «Історичний нарис права війни» (1876) [4, С. 333].

У магістерській дисертації М. Р. Кантакузін-Сперанський виступав прихильником кодифікації міжнародного права загалом і права війни, зокрема. Він доводив, що одним з найскладніших питань міжнародного права, яке потребує кодифікації, є права та обов'язки нейтральних держав під час війни. Нащадок візантійських імператорів, за правління яких був створений кодекс мореплавства, також висловлювався за створення міжнародного суду, вбачаючи перший крок у цьому напрямку в розвитку інститутів посередництва та арбітражу, проте не розмежовуючи їх чітко.

На думку М. Р. Кантакузіна-Сперанського, питання про воєнну контрабанду загалом не було розв'язано ні теорією, ні практикою міжнародного права, особливо стосовно того, які речі можна визначити контрабандою. Він пропонував відштовхуватися від поняття нейтралітету, оскільки поняття про контрабанду нерозривно пов'язане зі статусом мореплавців нейтральних держав. При цьому Кантакузін-Сперанський дійшов висновку, що «кожна держава діє відповідно до своїх власних міркувань, що залежать від різноманітних тимчасових обставин, таких як політичні завдання, переваги торгівлі, союз або ворожнеча з іншою могутньою державою, і самостійно регулює погляди урядів на цей предмет» [5, С. 43].

Кантакузін-Сперанський читав студентам в Одесі, а потім і в Києві, публічні лекції з кодифікації права війни на морі. Після читання двох пробних лекцій в 1876 р. його було затверджено у званні приват-доцента. Згодом цей дослідник обрав кар'єру чиновника з особливих доручень у Міністерстві народної освіти Росії та Міністерстві державних маєтностей, а у 1882–1894 рр. обіймав посаду директора Департаменту іноземних сповідань Міністерства внутрішніх справ Росії. Тим не менше, хоча М. Р. Кантакузін-

Сперанський займався науковою діяльністю в галузі міжнародного права лише кілька років, його наукова спадщина охоплює досить ґрунтовні праці, які певною мірою вплинули на становлення і розвиток наукової і навчальної дисципліни міжнародне морське право.

Отже, професорами Київського університету здійснювалась кропітка робота в галузі міжнародного морського права, направлена на захист прав людини. Своїми дослідженнями вони значно збагатили знання про засоби боротьби з піратством, рабством і контрабандою, що дає розуміння причин походження і еволюції цих правових інститутів та може бути застосовано при відпрацюванні засобів протидії їхньому відродженню.

Використані джерела:

1. Неволин. К. О. Полное собрание сочинений К. А. Неволина / К. А. Неволин. – СПб.: Тип. Эдуарда Праца, 1857–1859.
2. Савчук К. О. Життєвий шлях і наукова біографія професора Василя Андрійовича Незабитовського / К. О. Савчук. – С. 415–422. – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36872/57-Savchuk.pdf?sequence=1>.
3. Томсинов В. А. Энциклопедия русской юридической мысли: Российские правоведы XVIII–начала XX в.: Базинер Роман Иванович (1842–1894) / В. А. Томсинов // Зерцало: Журнал юридической библиографии. – М., 1997. – Вып. 2. – С. 44–45.
4. Савчук К. О. Внесок Михайла Родионовича Кантакузіна-Сперанського в розвиток науки міжнародного права. – С. 333–336. – Електронний ресурс – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/333.pdf.
5. Кантакузин (граф Сперанский) М. Р. Опыт определения понятия военной контрабанды (с приложением 133 договоров). – Одесса, 1875. – 141 с.

Нікіперович О.О.,

*курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Лантух І.С.,
*викладач кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Перші роки двадцять першого сторіччя ознаменувалися як нові витки розвитку інформаційних технологій, які стали неодмінною умовою нашого з Вами буденного життя. Технологічним прогресом створюється все ширше коло пот-